

ОПОДАТКУВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

*І. М. Тофан, к. е. н., доцент, Львівський національний аграрний університет, imt71@ukr.net,
Л. В. Синявська, к. е. н., доцент, Львівський національний аграрний університет,
1971slvs@gmail.com*

У статті проведено порівняльну характеристику оподаткування заробітної плати на предмет дотримання принципу соціальної справедливості в Україні та Польщі. Опрацьовано матеріали досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців з питань організації оподаткування заробітної плати та дотримання рівня податкової дисципліни платників податків. Виокремлено проблематику застосування єдиної ставки податку з доходів фізичних осіб та неогрунтованість її використання тривалий період в Україні. Виявлено дискусійні та неоднозначні рішення, прийняті фіскальною службою при адмініструванні оподаткування заробітної плати. На даний час у податковій системі України застосовується єдина ставка податку до доходів у вигляді заробітної плати, що не дозволяє у повній мірі використати один із базових принципів оподаткування. Кардинально протилежна система оподаткування доходів фізичних осіб функціонує в Польщі, яка ґрунтується на застосуванні різних ставок податків, що залежать від суми нарахованого доходу (прогресивне оподаткування).

Наведено основні відмінності в організації оподаткування заробітної плати України та Польщі та висвітлено існуючі проблемні аспекти застосування єдиної ставки податку на заробітну плату в Україні. Окреслено переваги застосування шкали оподаткування доходів фізичних осіб на прикладі її застосування фіскальною службою Польщі. Обґрунтовано доцільність зміни порядку оподаткування заробітної плати. На підставі проведеного дослідження запропоновано конкретні дії з вдосконалення організації оподаткування шляхом введення диференційованих ставок податку з метою дотримання принципу соціальної справедливості. Продемонстровано, що прогресивна шкала оподаткування доходів громадян стане реальним та дієвим засобом зміни методики оподаткування доходів фізичних осіб та наблизить вітчизняну податкову систему до європейських стандартів.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, соціальна справедливість, квота доходу, податкова квота, шкала оподаткування, специфіка оподаткування в Україні та Польщі.

Постановка проблеми. Оподаткування доходів фізичних осіб має давню історію і є одним із ключових обов'язкових платежів, що формують надходження до бюджетів усіх рівнів. До переваг цього податку відносять його часткову соціальну справедливість, оскільки він ставить рівень оподаткування в пряму залежність від обсягу доходу платників, але на жаль, на відміну від країн Європейського Союзу, не диференціює його в Україні. Нагальною проблемою прибуткового оподаткування в усі часи, було дотримання принципу соціальної справедливості шляхом їх диференціації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню проблематики оподаткування доходів громадян присвятили свої наукові праці такі зарубіжні вчені, як Е. Аткінсон, Дж. Стігліц, Е. Селігман, Дж. Міррліс, Т. Пікетті, Е. Саєз. В основному риторика їх досліджень зводиться до дотримання рівня податкової дисципліни платників податків та збереження принципів соціальної справедливості державою при оподаткуванні доходів фізичних осіб (надалі ПДФО). Вагомими є і результати досліджень вітчизняних науковців, а саме В. Андрущенко, О. Десятнюк,

Ю. Іванова, В. Л. Сідельнікової, А. Соколовської, А. Крисоватого, К. Швабія, в частині оцінки адміністрування індивідуального оподаткування протягом останніх десятиліть. Так, В. Андрущенко вважає, що вершиною справедливості в оподаткуванні доходів здавна є прогресивна шкала оподаткування [1, с.57]. На думку Ю. Іванова, А. Крисоватого, О. Десятнюк, внаслідок зниження загального рівня податкового навантаження та ліквідації шкали оподаткування надходження від сплати ПДФО зменшились і в номінальному, і в реальному виразі [2, с.315]. Л. Сідельнікова і О. Найдено констатують що реалізація принципу соціальної справедливості оподаткування в регіональному аспекті, на жаль, майже не здійснено. Мешканці всіх регіонів України сплачують податок на доходи фізичних осіб за однаковою ставкою, але отримують різну заробітну плату [3, с.92]. К. Швабій вважає, що більш справедливий розподіл податкового навантаження досягається не за рахунок збільшення прогресії податку, тобто через запровадження високих граничних ставок податку, а через застосування такого елемента податку, як стандартні та персональні вирахування з бази оподаткування [4, с.129].

При наявності значної доробки у даній сфері досліджень залишаються невирішеними чи не ключові елементи оподаткування – альтернатива єдиній ставці податку на заробітну плату та відсутність диференційованого підходу до ставок оподаткування. Зменшення рівня реальних доходів громадян та значна трудова міграція вимагають поглиблених наукових досліджень з справляння ПДФО та формування пропозицій з метою підвищення його фіскальної ефективності та соціальної справедливості.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є оцінка оподаткування заробітної плати в Польщі та окреслення вітчизняних перспектив адміністрування ПДФО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Майже тридцятирічна історія оподаткування доходів фізичних осіб, особливо в частині оподаткування заробітної плати, дає підстави для підведення певних підсумків податкових реформ та новацій. Усього тринадцять років функціонувала шкала оподаткування доходів громадян і вже більше

ніж п'ятнадцять років діє єдина ставка податку, яка нівелює особливості прогресивного оподаткування, яке притаманне податковим системам усіх розвинутих країн світу.

Оподаткування доходів фізичних осіб є одним з ключових обов'язкових платежів який щорічно вносить значний вклад у доходну частину зведеного бюджету країни. Так за даними офіційного сайту Державної служби статистики частка ПДФО у структурі місцевих бюджетів України протягом 2018 р. складала – 60,3%, або 127,7 млрд. грн [6]. Протягом 2015–2018 рр. спостерігається тенденція до зростання частки цього податку, а значить, і важливості його адміністрування при формуванні доходів місцевих бюджетів. Хоча варто зазначити, що у 2013–2014 рр. ця частка досягала майже 83%. Даний податок є одним із системоутворюючих, а тому потребує постійного моніторингу його фіскальної ефективності. Перш за все, це стосується дотримання принципу соціальної справедливості та пошуку альтернативи діючій єдиній ставці ПДФО. Згідно п1. Ст.167. Розділу IV Податкового кодексу України, ставка податку становить 18 % бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) у тому числі, але не виключно у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами [7].

Досвід розвинутих країн світу та найближчих сусідів України із членів Євросоюзу щодо оподаткування доходів громадян наводить на роздуми про доречність вивчення можливостей і використання окремих його позитивів. Так у Польщі, аналогічний податок (PIT) є одним із найпоширеніших публічних зборів. Платниками податку є польські громадяни та іноземці. Оподаткування іноземців, які офіційно отримують доходи на території Польщі, у будь-якому випадку є об'єктом оподаткування в Польщі, аналогічна методика діє і в Україні.

Зазвичай доходи, які фізична особа отримує на підставі трудового договору, підряду чи договору про надання послуг, протягом року виплачуються податковим

агентом, який є підзвітним фіскальній службі. Як правило по завершенню календарного року кожна фізична особа самостійно розраховує свій податок за останній рік і подає декларацію за окремими виключеннями. Термін складання більшості податкових декларацій за 2018 р. закінчився 30.04.2019 р. Вперше у 2019 р. Національна податкова адміністрація Польщі планує підготувати для кожного платника податків річну податкову декларацію. Це станеться внаслідок прийнятих 28.08.2018 р. урядом поправок до закону про податкові декларації.

Основним типом декларації, яку подають найбільше платників, є PIT-37. Цей документ використовується, якщо протягом року дохід був отриманий від польського податкового агента. Якщо ж платник податків отримував доходи з інших джерел, то застосовується декларація типу PIT-36 – формуляр, що відображає крім вищезазначених доходів доходи надходили від нерезидента: доходи з економічної діяльності, нерухомості чи доходи з-за кордону. Ставки податку залежать від сум доходу і є диференційованими. Це основна відмінність оподаткування доходів громадян Польщі та України. Яким же чином змінюються ставки податку в залежності від доходу і чи це впливає на дотримання принципу соціальної справедливості у цілому?

У Польщі діють дві ставки податку, які відчутно різняться і створюють належну відмінність в оподаткуванні, забезпечуючи принцип соціальної справедливості. На нашу думку, можна вважати таке оподаткування доходів фізичних осіб прогресивним, адже по мірі зростання доходу, вдвічі зростає ставка його оподаткування. У 2019 р. ставки податку на доходи фізичних осіб були 16% і 32%. Якщо дохід фізичної особи в рік не перевищує 85520 злотих то ставка податку не перевищує 18%, і 32% – для суми доходу, яка перевищує цю квоту [8]. Поряд з цим до доходів застосовується сума, яка не оподатковується або дозволяє зменшити об'єкт оподаткування – частка доходу або квота доходу. Існує квота доходу, вільного від податку, яка становить за 2018 р. 6560 злотих. Для тих, хто заробляє понад 6560, але не більше 8 тис. злотих, ця квота доходу пропорційно зменшується. Механізм

подальшого зменшення квоти доходу застосовується у регресивній пропорції до суми доходу яка не перевищує 127 тис. злотих. Дохід фізичної особи більше цієї суми не передбачає застосування квоти доходу без оподаткування. ПІТ сплачується, зокрема, від доходів з трудового договору, договору підряду чи договору про надання послуг. Якщо використовуються інші джерела доходу – ставки можуть диференціюватись.

Таким чином, ставки податку доходу у вигляді заробітної плати в Україні суттєво відрізняється від чинної системи оподаткування доходу фізичних осіб в Польщі. В Польщі фактично діє шкала оподаткування доходів фізичних осіб, яка диференціює суми фактичного доходу внаслідок застосування квоти доходу та різних ставок податку. Такий підхід значно активізує подальше використання принципу соціальної справедливості при адмініструванні прибуткового податку. Крім того суми податку можна знизити за фактом здійснення витрат, які дозволені податковим законодавством, а саме: внески на соціальне та медичне страхування, які сплачуються протягом року. Внески дозволяють знизити як підставу оподаткування (внески на соціальне страхування), так і сам податок (частина внесків на медичне страхування).

У тих громадян, хто має на вихованні неповнолітніх дітей, або студентів, магістрів, ординаторів до 25 років, є також підстави на зменшення суми оподаткованого доходу із деякими застереженнями. Так, платник, який виховує одного або двох дітей, може зменшити суму неоподаткованого доходу на 1112,04 злотих на кожну дитину, а на третю дитину сума пільгового доходу зростає до 2000,04 злотих, а на четверту й наступних – до 2700 злотих. У разі виховання платником податку тільки однієї дитини пільга надається, якщо батьки отримали разом не більше 112 000 злотих за рік. Цікавим є той факт, що такими пільгами на дітей може скористатись резидент, якщо діти постійно проживають поза межами Польщі. Крім того платник податку з доходу може зробити добровільне пожертвування або перерахування податку в межах 1% на власний розсуд. Про це треба попередити фіскальну службу зробивши відповідні записи у

податковій декларації. Це ще одна відмінність яка різнить вітчизняне та польське оподаткування доходів громадян.

Висновки. Проведений моніторинг оподаткування доходів фізичних осіб в Польщі показав відмінність у підходах до застосування ставок податку. На відміну від вітчизняного оподаткування доходів громадян у Польщі застосовують прогресивне оподаткування. В Україні застосовується єдина ставка податку до доходів у вигляді заробітної плати, що повністю нівелює застосування принципу соціальної справедливості в оподаткуванні. На нашу думку, доречно скористатися польським досвідом та повернутися до прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб. Межі доходів громадян України різняться кардинальним чином і питання диференціації ставок податків є нагальним питанням сьогодення. Завдяки запровадженню прогресивної шкали оподаткування доходів громадян місцеві бюджети зможуть отримати значні надходження від високих доходів, а власники невисоких доходів завдяки нижчій ставці податку заощадять частину коштів.

Література

1. Андрущенко В. Л. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування: монографія. / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. – Київ: Алерта, 2013. – 384 с.
2. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: навч. пос. / відп. ред. Ю. Б. Іванов. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 492 с.
3. Сідельникова Л. П. Реалізація принципу соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних осіб / Л. П. Сідельникова, О. Є. Найдено. – Економіка розвитку. – 2017. – № 2. – С. 86-96.
4. Швабій К. Актуальні питання реформи оподаткування доходів населення України / К. Швабій, Т. Бугай. – Світ фінансів ТНЕУ. – 2015. – № 43. – С. 127-135.
5. Демиденко Л. М. Оподаткування доходів громадян в Україні: фіскальні новації. / Л. М. Демиденко, М. М. Тюріна. – Інвестиції: практика та досвід. – ЧДУ ім. Петра Могили. – 2017. – № 16. – С. 45-48.

денко, М. М. Тюріна. – Інвестиції: практика та досвід. – ЧДУ ім. Петра Могили. – 2017. – № 16. – С. 45-48.

6. Соціально-економічний розвиток України за січень-лютий 2019 року. [Електронний ресурс] // Державна служба статистики:[сайт]. – Київ, 2019. URL:

http://ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2019/soes/soes_02_2019.pdf (дата звернення: 24.03.2019).

7. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20150101> (дата звернення: 26.03.2019).

8. Stawki podatkowe PIT w 2019 r. <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/pit/pit/rozliczenia/2866703,Stawki-podatkowe-PIT-w-2019-r.html>

References

1. Andrushchenko, V. L., & Tuchak, T. V. (2013). *Moralno-etychni imperatyvy podatkiv ta opodatkovannia*. Kyiv: Alerta.
2. *Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii* (2010). Yu. B. Ivanov (Ed.). Kharkiv: VD «ІNЖЕК».
3. Sidelnikova, L. P., & Naidenko, O. Ye. (2017). *Realizatsiia pryntsyphu sotsialnoi spravedlyvosti v opodatkuvanni fizychnykh osib*. *Ekonomika rozvytku*, (2), 86-96.
4. Shvabii, K., & Buhai, T. (2015). *Aktualni pytannia reformy opodatkovannia dokhodiv naselennia Ukrainy*. *Svit finansiv TNEU*, (43), 127-135.
5. Demydenko, L. M., & Tiurina, M. M. (2017). *Opodatkovannia dokhodiv hromadian v Ukraini: fiskalni novatsii*. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, ChDU im. Petra Mohyly, (16), 45-48.
6. *Sotsialno-ekonomichni rozvytok Ukrainy za sichen-liutyi 2019 roku*. *Derzhavna sluzhba statystyky:[sait]*. Kyiv. 2019. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2019/soes/soes_02_2019.pdf (data zvernennia: 24.03.2019).
7. *Podatkovi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 p. № 2755-VI* // *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20150101> (data zvernennia: 26.03.2019).
8. *Stawki podatkowe PIT w 2019 r.* <https://ksiegowosc.infor.pl/podatki/pit/pit/rozliczenia/2866703,Stawki-podatkowe-PIT-w-2019-r.html>

НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ: ОПЫТ ПОЛЬШИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

*И. М. Тофан, к. э. н., доцент, Л. В. Синявская, к. э. н., доцент,
Львовский национальный аграрный университет*

В статье проведена сравнительная характеристика налогообложения заработной платы на предмет соблюдения принципа социальной справедливости в Украине и Польше. Обработаны материалы исследований зарубежных и отечественных ученых по вопросам органи-

зации налогообложения заработной платы и соблюдения уровня налоговой дисциплины налогоплательщиков. Выделена проблематика применения единой ставки налога на доходы физических лиц и необоснованность ее использования длительный период в Украине. Выявлены дискуссионные и неоднозначные решения, принятые фискальной службой при администрировании налогообложения доходов от заработной платы. В настоящее время в налоговой системе Украины применяется единая ставка налога к доходам в виде заработной платы, что не позволяет в полной мере использовать один из базовых принципов налогообложения. Кардинально противоположная система налогообложения доходов физических лиц функционирует в Польше, которая базируется на применении различных налоговых ставок, зависящих от суммы начисленного дохода (прогрессивное налогообложение).

Приведены основные отличия в организации налогообложения заработной платы в Украине и Польше, освещены существующие проблемные аспекты применения единой ставки налога на заработную плату в Украине. Очерчены преимущества применения шкалы налогообложения доходов физических лиц на примере ее применения фискальной службой Польши. Обоснована целесообразность изменения порядка налогообложения доходов от заработной платы. На основе проведенного исследования предложено введение конкретных действий по совершенствованию организации подоходного налогообложения путем введения дифференцированных ставок налога с целью соблюдения принципа социальной справедливости. Продемонстрировано, что введение прогрессивной шкалы налогообложения доходов граждан станет реальным и действенным инструментом в изменении методики налогообложения доходов физических лиц и приблизит отечественную налоговую систему к европейским стандартам.

Ключевые слова: налог с доходов физических лиц, социальная справедливость, квота дохода, налоговая квота, шкала налогообложения, специфика налогообложения в Украине и Польше.

WAGE TAXATION: POLAND EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE

*I.M. Tofan, Ph. D (Econ.), Associate Professor L. V. Syniavska, Ph. D (Econ.),
Associate Professor Lviv National Agrarian University*

The article presents a comparative description of the taxation of wages for the observance of the principle of social justice in Ukraine and Poland. The materials of research of foreign and domestic scientists concerning the organization of the taxation of wages and compliance with the tax discipline of taxpayers are considered. The problems of the application of a single rate of personal income tax and the unjustified use of this long period are singled out. The controversial and ambiguous decisions of the fiscal service in the administration of the taxation of wage earnings are revealed. At present, the domestic tax system applies a single tax rate on wage earnings, which, in our opinion, does not allow one of the basic principles of taxation to be applied. The radically opposite system of taxation of personal income in Poland is considered. The main differences in the organization of taxation of wages between the tax systems of both countries are presented.

The main problem aspects of the application of the unified rate of payroll tax in Ukraine are highlighted. The advantages of using the personal income tax scale on the example of its application by the Polish fiscal services are outlined. The expediency of changing the order of taxing income from wages is substantiated. On the basis of the study, it was proposed to introduce concrete actions to improve the organization of income taxation by introducing differentiated tax rates in order to adhere to the principle of social justice.

Thus, the introduction of a progressive scale of taxation of individuals' incomes will become a real and effective measure to change the method of taxation of personal income tax and bring the domestic tax system closer to European counterparts.

Keywords: personal income tax, social justice, income quota, tax quota, taxation scale, specifics of taxation in Ukraine and in Poland.

Надійшла до редакції 30.05.19 р.